

Motion till riksdagen 2021/22:1155

av Sofia Nilsson och Anders W Jonsson (båda C)

med anledning av skr. 2020/21:215 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör överväga ytterligare åtgärder för att säkerställa likvärdig kvalitetsuppföljning på alla Statens institutionsstyrelses ungdomshem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur det kan inrättas en klagomålsfunktion som är fristående från Statens institutionsstyrelse och dess ungdomshem och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med en beskrivning av hur man avser att stärka Statens institutionsstyrelses interna kontroll samt rutiner vid allvarliga händelser och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Statens institutionsstyrelse i uppdrag att presentera en plan för att minska antalet avskiljningar och säkerställa att omotiverade skillnader mellan institutionerna vad gäller avskiljningar upphör och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen senast den 1 augusti 2022 bör återkomma till riksdagen med en skrivelse som innehåller en bedömning av de fortsatta insatser som krävs för att vården inom Statens institutionsstyrelse ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Statens institutionsstyrelses (Sis) särskilda ungdomshem tar emot barn och unga som ska beredas vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,

förkortad LVU, eller som ska verkställa sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU.

Statskontoret presenterade i mars 2020 rapporten Myndighetsanalys av Statens institutionsstyrelse (2020:7). Statskontoret konstaterar att Sis har svårt att erbjuda vård som är anpassad efter alla de målgrupper som kommer till myndigheten. Även Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) och Justitieombudsmannen (JO) har i sina inspektioner vid Sis noterat bristande kompetens och bemanning och brister i vårdens innehåll. Många ungdomar eller klienter har relativt enkelt fått tillgång till droger på HVB-hem. Det har återkommande riktats allvarlig kritik mot säkerheten för personal och intagna, och flera tungt kriminella ungdomar som dömts till tvångsvård har kunnat fritas. Mot bakgrund av bl.a. detta beslutade riksdagen den 7 april 2021 ett tillkännagivande om den skrivelse från regeringen som nu föreligger.

Likvärdig kvalitetsuppföljning och fristående klagomålsfunktion

Statskontoret gjorde en översyn av Sis hantering av klagomål inom hälso- och sjukvården 2018. Statskontoret rekommenderade Sis att inrätta en klagomålsfunktion som är fristående från institutionerna. Ungdomar och klienter som kan behöva framföra klagomål står i ett starkt beroendeförhållande till personalen vid den egna institutionen. Statskontoret ansåg av denna anledning att det är rimligt att personer i en sådan utsatt ställning kan vända sig till en fristående funktion för att framföra klagomål.

Statskontorets myndighetsanalys (Statskontorets rapportserie 2020:7) visar också att det finns stora variationer i hur benägna Sis-institutionerna är att rapportera klagomål, synpunkter och avvikelser, att institutionerna är olika noga med att dokumentera lex Sarah och att det behövs bättre systemstöd för sammanställning och analys. Det är i nuläget en begränsad myndighetsgemensam uppföljning av innehållet och kvaliteten i vården och behandlingen.

Regeringen konstaterar i sin skrivelse att löpande analys, kvalitetsuppföljning och tidigare upptäckt av avvikelser och missförhållanden kräver en bättre analys- och utvärderingsförmåga hos myndigheten. Förutom att hänvisa till myndighetens pågående utveckling av ett verksamhetsstöd ”som kommer att förbättra förutsättningarna för dokumentation och uppföljning” aviserar inte regeringen nya insatser eller krav på myndigheten.

Centerpartiet anser mot denna bakgrund att regeringen behöver överväga ytterligare åtgärder för att säkerställa likvärdig kvalitetsuppföljning på samtliga Sis-institutioner. Regeringen bör även se över hur det kan inrättas en klagomålsfunktion som är fristående från Sis-institutionerna. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Tydligare rutiner vid allvarliga händelser

Centerpartiet delar Statskontorets bedömning av att ett ”allvarligt problem för Sis är att myndigheten flera gånger har misslyckats med att komma till rätta med allvarliga problem som har uppmärksamats på institutioner.” Uppföljningen av både allvarliga brister och allvarliga enskilda händelser har över tid varit bristfällig och inte konsekvent. Enligt Seko anmäls enbart ett fåtal allvarliga händelser till polisen eller Arbetsmiljöverket. (Statskontorets rapportserie 2020:7.)

I socialutskottets betänkande (2020/21:SoU33) pekar utskottet på att såväl den externa som den interna kontrollen av verksamheten behöver stärkas. Regeringen aviserar tyvärr inga åtgärder i sin skrivelse utan hänvisar till att man ”under senare år [...] vidtagit åtgärder” samt att man bereder en hemställan från Sis den 23 mars 2021 om stärkt intern tillsyn.

Mod bakgrund av den allvarliga situation myndigheten fortfarande befinner sig i är det olyckligt att regeringen efter sex månader fortfarande inte följt upp Sis hemställan. Centerpartiet anser att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med en beskrivelse av hur man avser stärka Sis interna kontroll och rutiner vid allvarliga händelser. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

En plan för att minska antalet avskiljningar

Bland exemplen på allvarliga brister och händelser i Sis-vården är de rapporter och berättelser som framkommit om att barn utsätts för våld och respektlös behandling på Sis-boenden. Avskiljningar och isolering av barn har ökat. Sverige har även fått återkommande skarp kritik av FN:s barnrättskommitté med en tydlig uppmaning att förbjuda isolering av barn. 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige.

Avskiljning är ett ingripande tvångsmedel som innebär isolering och som vi vet är skadlig för barn. Avskiljning ska användas restriktivt och i extrema situationer, inte som någon återkommande metod eller del i vården. Som utredningen om tvångsvård för barn och unga påpekar finns det inga terapeutiska effekter med att avskilja ett barn.

Mycket tyder på att det finns omotiverade skillnader mellan Sis-hemmen vad gäller användning av särskilda befogenheter såsom avskiljning. Södra ungdomsvården har enligt Statskontorets myndighetsanalys använt betydligt mer särskilda befogenheter än norra ungdomsvården. Det gäller exempelvis mer vård i enskildhet, nästan 12 gånger fler kroppsvisitationer och dubbelt så många avskiljningar. Även om man tar hänsyn till antalet vårddygn har södra ungdomsvården fler avskiljningar, dvs. fler avskiljningar per 365 vårddygn. Det är oklart hur stor del av dessa skillnader mellan verksamhetsområdena som beror på att de tar emot målgrupper med olika problematik.

Mycket tyder på att det även finns omotiverade skillnader mellan flickor och pojkar i användningen av avskiljning. Regeringen har gett Ivo i uppdrag att förstärka tillsynen på de Sis-institutioner där flickor vårdas enligt LVU (S2021/03345). Här ska särskilt användandet av avskiljning belysas och eventuella skillnader i användandet mellan institutionerna och orsakerna till det ska analyseras. Uppdraget ska redovisas den 31 december 2022. Det är angeläget att riksdagen skyndsamt får ta del av de bedömningar regeringen gör mot bakgrund av Ivos kommande redovisning.

Centerpartiet anser att ett förbud mot avskiljning behövs för att behovet av nya behandlingsmetoder och arbetssätt ska kunna tillgodoses i praktiken. En sådan förändring av de särskilda befogenheterna inom lagen om vård av unga, LVU, behöver beredas. I första hand bör därför regeringen ge Sis i uppdrag att presentera en plan för att minska antalet avskiljningar och säkerställa att eventuella omotiverade skillnader mellan Sis-institutionerna vad gäller avskiljningar upphör. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Regeringen bör återkomma med en ny skrivelse 2022

Centerpartiet anser att situationen fortfarande är mycket bekymmersam och att det behövs fler väsentliga förändringar än de som redan aviserats. Mot denna bakgrund bör regeringen återkomma till riksdagen med en ny skrivelse som innehåller en uppdaterad bedömning av situationen och de fortsatta insatser som krävs för att vården inom Sis ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs. Även i den nya skrivelsen bör regeringen ange på vilket sätt åtgärderna ska genomföras. En sådan skrivelse bör lämnas till riksdagen senast den 1 augusti 2022. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Sofia Nilsson (C)

Anders W Jonsson (C)